

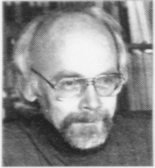
Jón úr Leyden og eftirmenn hansara

Brot úr ámæli tjúgundu aldar

Fyrri partur

Fast schon so alt wie dieses, mein Jahrhundert,
der Flammenmeere, Mörder, Folterungen,
der Volksverderber und der Volksverächter,
geliebt, gehasst, gefürchtet und bewundert.

Hans Sahl

Hanus Andreasen

FYRST Í 1534 kom ein 25 ára gamal hálendingur — Jan Bockelson æt hann — til býin Münster í Westfalen í útnyrðingspartinum av Týsklandi. Um hetta mundið livdu fólk í Norðureuropa í eini hugmyndafrøðiligari skiftistíð, á mótinum millum eitt farandi og eitt komandi kirkjuligt vald. Stív sekstan ár frammanundan hevði Martin Luther sett spurnartekin við pávans myndugleika at vera Guds umboð á jörðini.

Í kjalarvørrinum eftir hesa uppreisn var lagamanni hjá leikfólki at stiga fram og siga seg vera kallað at bera fram Guds orð og fremja hansara vilja. Sjálvboðnir profetar vóru tí um hetta mundið sum murrar. Um Bockelson er at siga, at hann var ungur, vakur, tungusnjallur og hevði kvinnutekki. Hann hevði sostatt allar fyrirtreytir fyrri at gerast profetur. Vit kunnu leggja

aftrat her, at Jan Bockelson var ættadur úr Leyden og útlærdur sum skreddari.

Um hetta mundið hevði ein sterk, evangelisk rørsla tikið valdið í Münster. Limirnir róptu seg anabaptistar, t.e. endurdoyparar. Teir umboðaðu eina harðrenda grein av tí anabaptistisku rørslu, sum gjørdi vart við seg ymsastaðni í Europa, og sum annars mangastaðni var ein friðarrørsla. Teirra endamálar var ikki bara at savna tey rættrúna og útvaldu, men at seta á stovn tað nýggja jarðarlaga paradisið. Men fyrst ráddi um at fara í hernað imóti Antikrists herskarum — t.e. teimum, ið ikki høvdu ta røttu trúna — og, um tað sýntist neyðugt, at beina fyrri teimum. Tá ið tað var gjørt, var lotan komin at stovnsata tað nýggja dýrdarrikið, har allur ognarrættur var avtikin, og samfelagið varð skipað eftir strongum reglum.

LANDSPARTURIN MÜNSTER hevði í øldir verið stýrdur av einum valdi, ið var bæði kirkjuligt og verðsligt, við einum biskupi á odda, ið samstundis var eitt slag av fúrsta. Longu í 1532 hevði biskupurin mist valdið í býnum. Í fyrstu helvt av 1534 vóru øll, ið ikki høvdu ta

røttu trúna — fyrst og fremst katolikkar og luthersfólk — ríkin úr býnum.

Biskupurin kringsetti býin, samstundis sum anabaptistarnir fóru undir at stovnsata tað nýggja ríkið. Høvuðsmaðurin í tí nýggju rørslni — bakarin Jan Matthys — royndi nú at bjarga býnum. Hann var so óskettin, at hann á páskum 1534 vágaði sær út um býarmúrinn við nokrum fáum monnum, kallaður av Gudi — sum hann tók til — at reka herin, sum hevði kringsett býin, burtur. Hann og hansara menn vóru straks høgdir niðru av biskupsins hermonnum.

Gævustundin hjá Jan Bockelson var komin. Hann hevði longu eina tíð roynt seg sum talari og verið Jan Matthys ein dyggur stuðul. Hann steig nú fram sum býarins nýggi profetur og valdsharri. Hann kunngjordi, at lotan var komin at stovnsata túsundaríkið, og at hann var kallaður at vera ikki bara kongur, men Messias teirra evstu daga. Hann gifti seg við tí vøkru Divaru, dóttir tann ríka klædnakeypmannin Bernt Knipperdollinck, sum leingi hevði verið ein høvuðsstuðul hjá tí nýggju rørslni.

Kongur og drottning livdu í marglæti og yvirflóð. Samstundis vóru fólk tvingað at lata ognir, klæðir og pengar frá sær og liva í mestu armóð. Tey, sum mutaðu imóti ella ikki vildu akta, vóru hálshogd, viðhvørt av kongi sjálvum.

Í eitt ár livdi tann kringsetti býurin undir einum sonnum

ræðslustýri. Ikki fyrr enn í juni 1535 eydnaðist kringsetarunum at sleppa inn um býarmúrinn og gera enda á harðræðinum. Men münsterbúgvar minnst enn Jón úr Leyden — sum Bockelson vanligu verður róptur — og stokkuta, men blóðuga, messiasríki hansara.

SÖGAN UM tað anabaptistiska ríkið í Münster er í sjálvum sær bæði spennandi og hugvekjandi. Umframt tað peikar hon langt út um seg sjálva og sína tíð. Hon er, kundt ein kanska sagt, ein av mongum søguligum arkétýpum, sum eyðkenna hesi 2000 árin, ið liðin eru síðan føding Kristis. Og hon varpar — kanska meira enn nokur onnur søguimynd — ljós á öldina, ið um nakrar fáar vikur fer aftur um hundrað.

Fyrst verður spádómurin kunngjördur um túsundaríkið, ið brátt fer at koma. Síðani stendur ein ræðulig orrusta millum Guds úrvaldu og Antikrists herskarar. Teir fyrstu verða sjálvsagt við yvirflutan. Til seinast verður tað nýggja ríkið sett á stovn. Í hesum ríki valda lukka og friður. Menniskjan er fullkomin. Eingin munur er á minum og tínum. Allir tviðráttir og trupulleikar eru sum sópaðir burtur. Tað er næstan, sum tikið verður til í kvæðinum:

*Har skal kelda kurtalig
allar ævir renna,
har skal eingin livandi
til sótt ella sjúkdom kenna.*

Gjøgnum ein stóran part av

Poul Florenski (1882 - 1937).
Russiskur gudfrøðingur

míðlðini kyknaðu av og á rørsur upp, íbirtar av profetum, sum spáddu, at eitt glæsligt messiasríki fór at koma. Ofta hendi hetta í landsportum, har ein ávisur málardaríðnaður hevði tikið seg upp — eitt nú klædnaríðnaður — og har tí eisini fyrirtreytir vóru fyrri sosialari missnøgð. Og ofta spruttu rørsurnar úr teimum samtøkum ella brøðralögum, sum tátíðar hondverkarar stovnaðu.

Hyggja vit nú at 20. øld, so tykist fyrsti heimsbardagi at hava havt sama leiklut sum trúbotin í 16. øld. Við hesum bardaga fór ein heil mentunarlig og sosial skipan — har trúgv á framburð, upplýsing og skynsemi vóru høvuðstættir — í sor. Í tí andliga tómanum eftir hetta omanlopið er tað, sum síggja vit Jan Bockelsons eftirmenn — í meira og minni ørligum útgávum og meira og minni paranoidum hamum — risa og sessast í hásetið. Teirra leikpallur er ikki longur avmarkaður til Europa, men fevnir um allan heimin. Mussolini, Hitler, Saddam Hussein og Nikolai Ceaucescu, Mao-Tse-tung og Pol Pot — allir eru teir, við frábregðum, umboð fyrri ta gomlu arkétýpuna.

TANN MESSIASNSKA rørsla, sum fekk mest ávirkan á 20. øld, var kommunisman, væl at merkja í tí sniði, hon fekk í Russlandi. Áhugavert er, at rørsunnar oddamaður — Vladimir Uljanov, betri kendur sum Lenin — valdi tíðliga at skúgva partar av læruni hjá Karl Marx til viks og heldur lurta eftir messianskum russiskum profetum sum Petr Tkátjev og Sergei Netjaev.

Tað var ikki neyðugt at bíða, til ein ávisur ídnaður var vaksin fram — og í hansara holum ein stætt av fæloysingum og eitt ávíst kolveltingarligt medvit. Tað bar til at ganga ein snarveg. Ein bólkur av stældum samansvornum kundt við vápnum taka valdið, fremja kollveltingina og seta á stovn tað fullkomna samfelagið.

Møguleikin kom, stív 3 ár eftir at fyrsti heimsbardagi var brostin á. Í november 1917 framdu bolsjevikkar kvett og settu fólksins kollvelting — februar-kollveltingina — úr gildi. Í januar 1918 var tjóðfundurin — t.e. tað ting, sum fólk ið hevði valt at evna eina stýrisskipan til — slitin og heimsendur. Í 1922

Sergei Kirov heldur røðu á 17. floksfundinum í 1934

